

ADATOK A MECSEKI-HEGYSÉG ÉS KÖRNYÉKE HALFAUNÁJÁHOZ

SALLAI ZOLTÁN, SZARVAS

„NIMFEA” TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET

1998

1. BEVEZETÉS

A hazai halfauna az elmúlt évben két új faunaelemmel is bővült. Az egyik faj a békafejű géb (*Neogobius kessleri*) (ERŐS, GUTI, 1997), a másik az amurgéb (*Perccottus glehni*) (HARKA, 1998a, 1998b, HARKA, FARKAS, 1998). A békafejű géb már a Duna ausztriai szakaszán is jelen van (WEISSENBACHER et al., 1998). Rövid idő alatt mindkét faj olyan mennyiségben került elő, ami alapján megkérdőjelezhető: mindkét faj 1997-ben vált-e faunánk tagjává, vagy már korábban is jelen voltak, csak a halfaunisztikai kutatások rendszerességének hiánya miatt kerültek elő nemrég, az előző évben. Megállapítható, hogy egyetlen hazai vízünkre sem jellemző halfaunisztikai szempontú „túlkutatottság”.

Ebben a közleményben olyan terület halfaunájáról kívánunk adatokat közzétenni, melyet eddig csupán néhány szórványos adat jellemezett.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A Mecsekre vonatkozó halfaunisztikai adatok nagyon szegényesek, a soron következőkben ismertetjük a néhány idevágó szakirodalmi utalást.

GEBHARDT (1956) a területre vonatkozó halfaunisztikai adatait teszi közzé. Dolgozatában mindössze két fajról tesz említést a kövi csíkról (*Barbatula barbatula*) és a réti csíkról (*Misgurnus fossilis*).

A GEBHARDT 1960-ban megjelent dolgozatában a Mecsek hegység forrásainak faunisztikai vizsgálatának eredményeiről számol be. Itt ugyancsak a kövi csíkot és a réti csíkot említi, konkrét lelőhely és egyedszám megjelölésekkel.

GEBHARDT (1967) harmadik dolgozatában a korábban említett két fajt kiegészíti a vágó csíkkal (*Cobitis taenia*).

BOROS (1974) a baranyai faunakutatást tekinti át. Dolgozatában több klasszikus művet említ a halakra vonatkozóan, de ezek többnyire nagyobb folyókra, így a Dunára, a Drávára

vonatkoznak: MARSIGLI (1726), HECKEL (1863), MOJSOVICS (1887). Megemlíti a fent említett GEBHARDT (1956, 1960, 1967) dolgozatait is.

FAZEKAS (1984) Keleti-Mecseket ismertető könyvében két védett halfaj jelenlétét közli, az előfordulási adatokból ítélve valószínűsíthető, hogy GEBHARDT (1960) adatait vette át: a Máré-vári és a Váralja környéki gyorsabb folyású patakokból a kövi csíkot és Mecseknádasdról a réti csíkot említi.

BARANYI (1992) a Mecsek állatvilágának rövid áttekintésénél egyetlen halfajt sem írt le a hegységből.

HARKA (1997) könyvében a térségből három vízfolyásról közölt adatokat, a Fekete-víztől, a Karasicáról és a Bükkösdi-víztől. A Fekete-vízből 11 faj, a Karasicából 15 faj és a Bükkösdi-vízből 3 halfaj jelenlétét regisztrálta. A fajok felsorolásánál utalni fogunk arra, hogy melyek azok a fajok, melyeket HARKA (1997) is kimutatott.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

A halak kifogásához egy kis teljesítményű (350 V, 12 A), pulzáló egyenáramot előállító, lengyel gyártmányú elektromos halászgépet használtunk. A kifogott halakat a meghatározást követően visszahelyeztük a vízbe. A mintavételi helyeken az egyedszámok rögzítése diktafonnal történt. A mintavételi nap végén a feldiktált adatokról mintavételi adatlapokat töltöttünk ki, melyek eredményeit a továbbiakban ismertetünk.

A vízminőségi paramétereket, - melyre egy japán gyártmányú, HORIBA műszert használtunk - a műszer kisebb meghibásodása miatt nem volt alkalmunk megmérni. Ez azért lett volna célszerű, mert talán választ kaphattunk volna arra, hogy miért „lakatlanok” a mecseki vízfolyások.

4. EREDMÉNYEK

A Mecsek főtömegét mészkő alkotja, ezért vízhálózata viszonylag gyér (BARANYI, 1992). Ennek a szegényes vízhálózatnak a hatása természetesen a halfaunára is kihatással van.

A fajok összetételére és az előkerült egyedszámokra egyaránt kis szám volt a jellemző. Végeztünk olyan vízterek alsó szakaszain is gyűjtést, melyek vízrendszere a Mecsekhez tartozik. Ezekben a helyeken diverzebb faunával találkoztunk

Mindössze négy mintavételi napon halásztunk a térségben. A négy mintavételi napon, nyolc vízfolyáson, 13 mintavételi helyen halásztunk. A vízfolyások elnevezésénél a turisztatérkép (BARANYI, 1992) és Magyarország Autóatlasza (1:200.000) (1995) által alkalmazott neveket tekintettük mérvadónak.

A vizsgált vízfolyások a következők voltak: Öreg-patak mellékvize, Váraljai-árok, Völgységi-patak, Baranya-patak, Bükkösdi-víz, Orfői-patak, Karasica, Villány-Pogányi-vízfolyás. A Karasica és a Villány-Pogányi-vízfolyás alsó szakaszáról is gyűjtöttünk adatokat. Az Öreg-patak mellékvizében és a Váraljai-árokban egyetlen halegyedet sem sikerült fognunk. A Völgységi-patakból 5, a Baranya-patakból 4, a Bükkösdi-vízből 1, Orfői-patakból 9, a Karasicából 18 és a Villány-Pogányi-vízfolyásból 11 halfaj jelenlétét regisztráltuk. A halászatok során 22 halfaj 978 egyede került kézre.

A 22 fajból 4 volt a védett fajok száma, melyek a következők:

- 1., Fürge cselle – *Phoxinus phoxinus*
- 2., Kövi csík – *Barbatula barbatula*
- 3., Réti csík - *Misgurnus fossilis*
- 4., Vágó csík - *Cobitis taenia*

3.1. Fajlista

A következőkben pedig NELSON (1984) fejlődéstörténeti rendszere alapján, taxonómiai sorrendben ismertetjük a fajok előfordulási adatait. A fajok neve után elsőként a szakirodalomból (HARKA, 1997) származó adatot ismertetjük, majd ezek után ismertetjük saját vizsgálatainkból származó adatokat.

PONTYFÉLÉK - CYPRINIDAE

1. Bodorka - *Rutilus rutilus* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) az általa vizsgált vízfolyások közül a térségből a Fekete-vízből és a Karasicából jelezte a faj előfordulását.

Bükkösd-víz (Abaliget): 1998. 07. 25., 6. – Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 3. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 41. – Orfői-patak (Husztót): 1998. 07. 25., 2. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 16. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 11.

2. Vörösszárnyú keszeg - *Scardinius erythrophthalmus* LINNÉ, 1758

Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 1. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 1. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 3.

3. Domolykó - *Leuciscus cephalus* LINNÉ, 1758

A HARKA (1997) könyvében a három vízfolyás közül csak a Bükkösd-vízben találta meg a fajt.

Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 27. – Orfői-patak (Husztót): 1998. 07. 25., 18. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 12. – Völgységi-patak (Víztorló alatt): 1998. 07. 25., 20. – Völgységi-patak (Víztorló felett): 1998. 07. 25., 15.

4. Jászkeszeg - *Leuciscus idus* LINNÉ, 1758

Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 7. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 1.

5. Férge cselle - *Phoxinus phoxinus* LINNÉ, 1758

Völgységi-patak (Kárász): 1998. 07. 24., 1. – Völgységi-patak (Víztorló alatt): 1998. 07. 25., 24.

6. Balin - *Aspius aspius* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) könyvében szintén szerepel a faj, ugyancsak a Karasicáról mutatta ki.

Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 2.

Kurta baing - *Leucaspius delineatus* HECKEL, 1843

HARKA (1997) a Karasicában találta meg ezt a kis termetű védett pontyfélényt, saját vizsgálataink során nem sikerült a faj jelenlétét igazolnunk.

7. Kűsz - *Alburnus alburnus* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) a Fekete-víztől és a Karasicától írta le a faj előfordulását.

Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 1. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 102. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 8.

8. Karikakeszeg - *Blicca bjoerkna* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) könyvében egyedül a Karasicáról jelezte a faj jelenlétét – a három vízfolyás közül.

Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 1. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 5.

9. Dévérkeszeg - *Abramis brama* LINNÉ, 1758

Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 1. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 2. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 15.

Paduc - *Chondrostoma nasus* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) a Fekete-víztől regisztrálta a faj előfordulását.

10. Fenékjáró küllő - *Gobio gobio* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) könyve szerint a faj az általa vizsgált mindhárom vízfolyásban előfordult.

Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 5. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 9. – Orfői-patak (Husztót): 1998. 07. 25., 9. – Völgységi-patak (Víztorló alatt): 1998. 07. 25., 6.

Halványfoltú küllő - *Gobio albipinnatus* LUKASCH, 1933

HARKA (1997) könyvében a faj lelőhelyeinek felsorolásánál a három vízfolyás közül a Fekete-víz szerepeltette, védett faj.

11. Razbóra – *Pseudorasbora parva* TEMMINCK ET SCHLEGEL, 1842

HARKA (1997) a Fekete-víztől és a Karasicáról írta le a faj előfordulását.

Baranya-patak (Takácstanya): 1998. 07. 24., 2. – Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 9. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 1. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 29.

12. Szivárványos ökle - *Rhodeus sericeus amarus* BLOCH, 1782

A HARKA (1997) könyvében ugyanazt a két lelőhelyet tünteti fel, mint az előző fajnál.

Baranya-patak (Takácstanya): 1998. 07. 24., 12. – Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 10. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 3. – Orfői-patak (Husztót): 1998. 07. 25., 1. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 4. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 326.

13. Ezüstkárász - *Carassius auratus* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) mindhárom vízfolyásból kimutatta a faj jelenlétét.

Baranya-patak (Takácstanya): 1998. 07. 24., 5. – Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 28. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 19. – Orfői-patak (Kovácsszénája): 1998. 07. 24., 2. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 85.

14. Ponty - *Cyprinus carpio m. nobilis* LINNÉ, 1758

Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 2. – Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 1. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 8.

CSÍKFÉLÉK - COBITIDAE

15. Kövi csík – *Barbatula barbatula* LINNÉ, 1758

Völgységi-patak (Víztorló alatt): 1998. 07. 25., 3.

16. Réti csík - *Misgurnus fossilis* Linné, 1758

Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 4.

17. Vágó csík - *Cobitis taenia* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) a Fekete-víztől és a Karasicáról írta le a faj jelenlétét.

Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 15. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 10.

HARCSAFÉLÉK - SILURIDAE

18. Harcsa - *Silurus glanis* LINNÉ, 1758

A HARKA (1997) könyve is tartalmazza a faj karasicaai előfordulását.

Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 1.

TÖRPEHARCSAFÉLÉK - ICTALURIDAE

Törpeharcsa - *Ictalurus nebulosus* LESUEUR, 1819

HARKA (1997) a Karasicából mutatta ki, nekünk nem sikerült a faj jelenlétét megerősíteni.

19. Fekete törpeharcsa - *Ictalurus melas* RAFINESQUE, 1820

HARKA (1997) könyvében ugyan nem szerepel a fajnak a három vízfolyásról előfordulási adata, de a - Karasica vízrendszeréhez tartozó – Vasas-Belvárdi vízfolyásra duzzasztott Hássági-víztározóról jelezte előfordulását.

Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 2. – Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 1. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 1.

CSUKAFÉLÉK - ESOCIDAE

20. Csuka - *Esox lucius* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) könyvében a lelőhelyek listáján szerepelteti a faj karasicaai előfordulását.

Karasica (Villány): 1998. 07. 23., 2. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 1.

DÍSZSÜGÉRFÉLÉK - CENTRARCHIDAE

21. Naphal - *Lepomis gibbosus* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) könyvében a lelőhelyek listájáról kimaradt a Karasica, de a térképen jelzi, hogy a faj a víztérben előfordul.

Baranya-patak (Takácstanya): 1998. 07. 24., 1. – Völgységi-patak (Váralja): 1998. 07. 24., 3.

SÜGÉRFÉLÉK - PERCIDAE

22. Sügér - *Perca fluviatilis* LINNÉ, 1758

A HARKA (1997) könyvét figyelembe véve itt is hiányzik a lelőhelyek felsorolásánál a Karasica, de a térképen pont jelzi a faj előfordulását.

Karasica (Kékesd): 1998. 07. 26., 9. – Villány-Pogányi-vízfolyás (Palkonya): 1998. 07. 23., 3.

Süllő - *Stizostedion lucioperca* LINNÉ, 1758

HARKA (1997) a Fekete-víztől regisztrálta a faj előfordulását.

GÉBFÉLÉK – GOBIIDAE

Tarka géb - Proterorhinus marmoratus PALLAS, 1811

HARKA (1997) a Fekete-víztől írta le a fajt.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Összegzésként elmondható, hogy a négy mintavételi napon megfigyelt 22 faj 978 egyede jó eredménynek számít. Ezek közül kiemelnénk a fürge cselle (*Phoxinus phoxinus*) mecseki előfordulását, ami nem csak természetvédelmi szempontból jelentős, hanem halfaunisztikai szempontból is értékes adatnak számít. Az Orfői-patakban előkerült viszonylag magasabb fajsza annak tudható be, hogy a Kovácsszénajai-tó alatt halásztunk, az itt előkerült fajok nagy része a tóból származott.

Szerény eredményeinkkel hozzá kívánunk járulni, a Duna-Dráva Nemzeti Park gerinces faunájának jobb megismeréséhez.

KÖSZÖNETNYÍLVÁNÍTÁS

Hálás köszönetet mondok a halászatok során nyújtott önzetlen segítségért ifj. Orcsik Tibornak, aki a halak fogásánál és az adatok pontos rögzítésénél egyaránt sokat segített.

5. IRODALOMJEGYZÉK

- BARANYI, J. 1992: Növényzet, állatvilág. In: BARANYI, J. 1992: A Mecsek turisztatérképe. Kartográfiai Vállalat, Budapest.
- BERINKEY, L. 1966: Halak, Pisces. Magyarország állatvilága (Fauna Hungariae) 20 (2), pp. 132.
- BOROS, I. 1974: A baranyai faunakutatás rövid története és annak eddigi eredményei. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIX. évf. p. 91-104.
- ERŐS, T. 1998: A kövi csík (*Barbatula barbatula* (Linné, 1758)) tudományos neve az „International Comission for Zoological Nomenclature” álláspontja alapján. Halászat, 91/3:120-121.
- ERŐS, T., GUTI, G. 1997: Kessler-géb (*Neogobius kessleri* Günther, 1861) a Duna magyarországi szakaszán – új halfaj előfordulásának igazolása. Halászat, 90/2:83-84.
- FAZEKAS, I. 1984: A Keleti-Mecsek és Komló élővilága. Kiadja az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal. Budapest, p. 38.
- GEBHARDT, A. 1956: Die tiergeographischen Probleme des Mecsek-Gebirges. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, I. évf. p. 55-81.
- GEBHARDT, A. 1960: A Mecsek hegység forrásainak faunisztikai és biológiai vizsgálata. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, V. évf. p. 7-38.
- GEBHARDT, A. 1967: A Mecsek hegység állatvilágának térbeli elterjedése élőhelyek szerint. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XII. évf. p. 7-14.
- GYÖRE, K. 1995: Magyarország természetesvízi halai. Környezetgazdálkodási Intézet, Budapest, pp. 339.
- HARKA, Á. 1997: Halaink. Kiadja a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest, pp. 175.
- HARKA, Á. 1998a: Amurgébek a Tiszában. Magyar Horgász, 52/5:47.

- HARKA, Á. 1998b: Magyarország faunájának új halfaja: az amurgéb (*Perccottus glehni* Dybowski, 1877). *Halászat*, 91/1:32-33.
- HARKA, Á., FARKAS, J. (1998): Die Ausbreitung der fernöstlichen Amurgrundel (*Perccottus glehni*) in Europa. *Österreichs Fischerei*, 51:273-275.
- HECKEL, J. (1847): Magyarország édesvízi halainak rendszeres átnézete, jegyzetekkel s az új fajok rövid leírásával. Fordította s a tudomány újabbkori haladásával bővítette Chyzer Kornél. A magyar orvosok és természetvizsgálók VIII. nagygyűlésének évkönyve. 1847, p. 193-216.
- HERMAN, O. 1887: A magyar halászat könyve I.-II. K. M. Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, pp. 860.
- LELEK, A. 1987: Threatened Fishes of Europe. In European Committee for the Conservation of Nature and Natural Resources, Council of Europe (eds): *The Freshwater Fishes of Europe*, Vol. 9. AULA-Verlag, Wiesbaden, pp. 343.
- MARSIGLI, A., F. 1726: Danubius-Pannonico-Mysicus observationibus geographicis, historicis, astronomicis, hydrographicis, physicis perlustratus et in sex tomo digestus. IV.
- MOJSOVICS 1887: Az Osztrák-Magyar Monarchia állatvilága. In: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen*.
- NELSON, J. S. 1984: *Fishes of the world*. John Wiley & Sons, New York, USA, pp. 523.
- PINTÉR, K. 1989: Magyarország halai. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 202.
- TARDY, J. (szerk.) 1994: *Természetvédelem 1994*. KTM, Budapest, pp. 182.
- TEROFAL, F. 1997: *Édesvízi halak*. Magyar Könyvklub. pp. 287.
- VÁSÁRHELYI, I. 1961: Magyarország halai írásban és képekben. Borsodi Szemle Könyvtára, Miskolc, pp. 134.
- VUTSKITS, GY. 1904: A Magyar Birodalom halrajzi vázlata. A Keszthelyi Kath. Főgimnázium Értesítője az 1903-1904 évről, BURÁNY, G. (szerk.), Keszthely, pp. 57.
- VUTSKITS, GY. 1918: *Pisces. Fauna Regni Hungariae*. A K. M. Természettudományi Társulat, Budapest, pp. 42.
- WEISSENBACHER, A., SPOLWIND, R., WAIDBACHER, H. 1998: Hohe Populationsdichten der Kesslergrundel (*Neogobius kessleri*, Günther 1861) in der österreichischen Donau, östlich von Wien. *Österreichs Fischerei*, 51:268-273.

SUMMARY

Data to the Fishfauna of Mecsek Mountains and its Surroundings

There are only a few publication about the fishfauna of Mecsek Mountains. We collected fishfaunistical data in this region during 23-26. July, 1998. The result of the research is 978 individuals of 22 species, among which 4 species are protected. We have to mention the presence of the protected *Phoxinus phoxinus*, that was the first distribution data in the area.

KÉPMELLÉKLET

*1. kép. A jászkeszeg (*Leuciscus idus*) több példánya előkerült a Karasicából*

*2. kép. A védett fürge csellét (*Phoxinus phoxinus*) új fajaként mutattuk ki a Mecsekből*

1. kép. A fenékjáró küllőt (*Gobio gobio*) több vízfolyásban megtaláltuk

4. kép. A védett kövi csíkot (*Barbatula barbatula*) csak a Völgyégi-patakban találtuk meg